

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение

«Средняя общеобразовательная школа № 2 с. Кызыл-Мажалык Барун-Хемчикского кожууна Республики Тыва

Рассмотрена на заседании
Педагогического совета №

от: 29.08.2023г

Согласована

заместителем директора по УВР

Хомушку, С.В./

от «29» 08 2023г.

Утверждена
директор школы
Сарыгдар, Г.Ы./
от «29» 08 2023г.

Рабочая программа по родному языку 5 класса

муниципального бюджетного общеобразовательного учреждения

средней общеобразовательной школы №2 с. Кызыл-Мажалык

учителя тувинского языка и литературы Кужугет Анчимаа Алексеевны

на 2023-2024 учебный год

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

Тыва Республиканын ооредилге, эртем яамызынын болгаш Национал школа хогжудер институттун сумелээни тыва дылга ооредилге программазы.

Авторлары: Е.М. Куулар, Т.Б. Оюн, Ч.А. Сарыглар Кызыл, 2022 **Ооредилге ному.** К.Б. Доржу., Н.Д. Сувандии., А.Б. Хертек., Б.Ч. Ооржак., Ч.А.

Сарыглар., М.В. Бавуу-Сюрюн. Тыва дыл 5 класс. Кызыл, 2014г. Ажылчын программаны А.К. Ойдан-оол, Ш.Ч. Сат, Н.Д. Сувандии оларның 2008 чылда парлатканы “Тыва дыл болгаш харылзаалыг чугаа сайзырадылгазы” деп ниити өөредилге черлериниң 5-11 класстарынга куруне стандарты база ооредилге программасынга даянып бижээн.

5-ки класска тыва дыл эртемнин уткаы болгаш тургузуу:

Школага тыва дыл эртемнин ооредиринин программасында лексика, фонетика, орфографиморфология, орфография, чугаа кезектери: чуве аттары, демдек ады, синтаксис.

Программаны колдуунда шуушкак принцип езугаар тургускан. Чамдык берге болгаш улуг темаларны, чижээ, лексика, морфология, синтаксис кезектерин чангыс эвес, ангы-ангы класстарга чадаланчак кылдыр ооредири кордунген.

5-ки класска тыва дыл эртемнин 4 класска ооренип эрткен чуулдеринин дорт уланчызы болур. Ынчангаш башкы оореникчилернин 4 класстын торээн дылынга чуну эрткенин кандыг мергежилдер болгаш чанчылдар чедип алганын эки билир ужурлуг.

2.Оореникчилернин билиинин деннелинге негелделер

- тыва дыл кырынга бодунун бодалын чугаанын аас болгаш бижимел хевиринге шын, билдингир, чараш, частырыг чок чугаалап билир ужурлуг;
- орфографиянын болгаш пунктуациянын дурумнерин канчаар ажыглаанын графика, орфоэпия, сос тургузуу, сос чогаадылгазытайылбырлап билир;
- ажык болгаш ажык эвес уннерни ылгап билир;
- состернин лексиктиг уткаларынын аайы-биле чангыс болгаш хой, кожурген уткалыг; аразында синоним, антоним, омоним харылзааларлыг деп ылгаары;
- сос тургузуун сайгарып, сос чогаадылгазынын кол аргаларын билири;

- чугаа кезектерин танып билир, домакка ролюн тодарадып, морфологтут сайгарылганы кылып билири;
- чугаа уннерин бижикке шын илередип билири;
- дыннаан чуулунун утказын тода дамыдып билири;
- состу уткалыг кезектерге частырыг чок чарып билири;
- созуглеледин ангы-ангы жанрлары, словарьлыг статьялар, таблицалар болгашсхемалар-биле ажылдап билири;
- билип алган чуулун шын сайгарып, туннелдерни ундурери;
- номнарда болгаш словарьларда бижээн чуулдернин, хайгааралдар туннелинде унуп келген чуулдернин аразында карышкактарны эскерип схемалар-биле ажылдап билири;
- билип алган чуулун шын сайгарып, туннелдерни ундурери;
- номнарда болгаш словарьларда бижээн чуулдернин, хайгааралдар туннелинде унуп келген чуулдернин аразында карышкактарны эскерип схемалар-биле ажылдап билири;
- билип алган чуулун шын сайгарып, туннелдерни ундурери; салдынган айтырыгга шын харыылап билири;
- бодунун бодап турар чуулун бадыткан билири;
- бодунун кылган ажылдарынын туннелдерин коргузуп билири.

3.Тыва дылды өөредириниң сорулгалары ооредиглиг:

- тыва дылдың билиглерин шиңгээдип алыр, номчаан болгаш дыңнаан чүүлүнүң кол бодалын илередип билир;
- уругларның сөс-домаан байыдар болгаш грамматиканың өске-даа хевирлерин чугаа-домаанга ажыглап шыдаар;
- шиңгээдип алган аргаларын болгаш билиглерин херек кырында амыдыралга ажыглаары кижизидилгелиг:
- хамааты мөзү-шынар болгаш төрээн чуртунга ынак болурунга кижизидер, төрээн дылынга ынак, төрээн дылын, чүдүлге-сүзүглелин үнелээри дег медресеп билиринге, чугаалажып билиринге болгаш төрээн дылынга даянып тургаш, өскедаа эртемнерни чедишкинниг билип албышаан, долгандыр

турар амыдыралболгаш бойдус дугайында билиглерин калбартыр;
сайзырадыр:

- угаан-бодалын болгаш дыл-домаан сайзырадыр, медреселдиг, литературлуг дылдың нормаларын ажыглап тургаш, хостуг чугаалажып, бодунуң бодалын шын чугаалап билиринге чаңчыктырар;

4.Ооредилге планында тыва дыл эртемнинин туружу болгаш ролю

. Амгы үеде тыва дыл Тыва Республиканың күрүне дылы болбушаан, тыва чоннуң төрөөн дылы бооп чоруур. Өөреникчилерни дылга өөредири оларның долгандыр турар бойдуска болгаш ниитилелге хамаарылгазын база үзелбодалдарын хевирлээр. Оон аңгыда төрөөн дыл эртеми уругларның логиктиг боданыышкынын, дыл-домаан сайзырадыр. Өөредилге программасы болгаш өөредилге номнары өөреникчилерге теоретиктиг, практиктиг билиглерни дамчыдарының кол принциптери, методтары, аргалары-биле харылзаалыг. Тыва дыл кичээлдеринге хереглээр сөзүглелдер, өөредилге номнарында бердинген мергежилгелерниң сөзүглелдери чечен чогаалдардан алдынгылаан.

5.Эртемни ооренген соонда туннелдер.

Ооредилгенин бот-тускайлан туннелдери оореникчинин үзел-бодалын боду тодарадып, боду сайзырадып, боду углап билиринче, ооредиринин чугулазын, чаа билиглер шингээдип алырын медреселдии-биле угаап билиринче, хой чоннарнын аразынче хууда болгаш хамааты туружун быжыглап, амыдыралчы планнарын тургузуп, ону боттандыраарынче угланган болур. Предметтиг туннелдер кижинин ажыл-херээнин дараазында байдалдарынче: тыва дыл эртемнинин спецификазын медресеп билип алырынче , чаа билиглерни чедип алырынын янзы-буру аргаларын ажыглап шингээдиринче, теориялыг билиглерни амыдырал-биле холбап оредиринче, эстетиктиг корушту хевирлээринче угланган болур.

Чугаалааары:

- шын чугаалап билири;
- оске кижинин чугаазын ангы-ангы аргалар дузазы-биле дамчыдып билири;
- кандыг-бир дыннадыг азы бижимел ажыл-биле аудитория мурнунга чугааланып билири;
- кижилер-биле чугаалажып тура, чугаанын нормаларын шын сагыыры.

Дыннаары:

- чугаалажып турар кижизинин чугаалаар деп турар чуулунун сорулгазын тодарадып билиритодарадып билири;
- тонген болгаш тонмээн бодалдарны илередип билири;
- айтырыгны шын салып база дыннап билири;
- чуве чугаалап турар кижинин состери биле анаа оске кижинин дамчытканы состерин ылгап билири.

Номчууру:

- ангы-ангы аргаларнын дузазы-биле бижип коргускен авторнун состери биле чугааны дамчыткан кижинин состерин, оон иштинде доора чугааны ангылап билири;
- созуглелде бодунун билбези состерни тодарадып билири база оларны оскесостер-биле солуп билири;
- янзы-буру словарьлардан медээни тып билири, оон утказын делгеренгей кижизидери;
- дылдын тывылган тоогузу болгаш олон амгы уеде байдалды, сайзыралы-биле таныштырары;
- дылдын адырларын бот-боттарындан ылгап билир кылдыр билиндирери;
- янзы-буру грамматиктиг сайгарылгаларны (бодун домактын долу синтаксисморфологтуг сайгарылгазын; сос тургузуунга сайгарылганы; состун фонектиктиг сайгарылгазын) практика кырында кылып билир кылдыр чанчыктырары
- орфографтыг болгаш пунктуастыг дурумнерни оореникчилерге ханы шингээтирери;
- аас болгаш бижимел чугааны эки шингээдип алырынга идигни бээри.

Метапредметтиг туннелдер оореникчилерге тыва дыл эртемнин оске эртемнернин теория-практиктиг билиглери -биле чергелештир ооредиринче, ооредиринин бот-тускайлан, коммуникативтиг(харылзаа тудуп, чугаалажып билирин) Регулятивтиг(бот-тускайлан угланыышкынныг), чаа билип алырынын аргаларын шингээтиреринче угланган болур.

6.Оореникчилернин билиинин туннелдерин унелээри:

Оореникчилернин билиин дараазында туннелдер езугаар унелээр:

-дылдын грамматиктиг, лексиктиг, орфоэптиг, орфографтыг, пунктуастыг нормаларын билир;

-дылдын тургузуунун дугайында кол билиглерни шингээдип алганы: фонетиктиг, лексиктиг, грамматиктиг болгаш созуглелдин тургузуун билирин коор.

7. Ооредилге-методиктиг комплекс: Авторлары: Ш.Ч. Сат, А.К. Ойдан-оол, Н.Д. Сувандии. Кызыл, 2008

1. Ооредилге ному. К.Б. Доржу., Н.Д. Сувандии., А.Б. Хертек., Б.Ч. Ооржак., Ч.А. Сарыглар., М.В. Бавуу-Сюрюн. Тыва дыл 5 класс. Кызыл, 2014г. 1. К.Б. Март-оол.

1) Методиктиг сумелер. Тыва дыл 5 класс;

2) Дидактиктиг материал. Тыва дыл. 5-6 класс 2. С.Т-С. Ооржак, М.Ч. Ооржак.

1) Диктантылар чыындызы. 5-9 класс;

2) Эдертиглер чыындызы. 5-9 класс

3.. Ангы-ангы таблицаалар болгаш схемалар, сюжеттиг чуруктар.

4. Янзы-буру словарьлар болгаш созуглелдер.

5. Тыва дылдын шинчээчилеринин эртем ажылдары.

5 класс Тыва дыл

№	Темазы:	Онаалга
1	Төрөөн дыл- чоннун эртинези	Чогаадыг «Дылдын ужур-дузазы»
2	1-4 класстарга өөрөнгөн чүүлдеринге катаптаашкын . Үн болгаш үжүк.	Фонетиктиг сайгарылга: ыт, челээш
3	Чугаа кезектери. Чүве адынын арынга, санга, падежтерге өскерлири.	Падежтерге өскерттир: чурт, лагерь, балы.
4	Демдек адынын бөлүктери.	Демдек аттары-биле домактар чогаадыр: кадыг, тарлан-шокар
5	Арыннын ат оруннары.	Домактар чогаадыр: мээн, сенээ.
6	Кылыг сөзүнүң үелери.	Үелерге өскерттир: дүш, кел, чору.
7	Сөс каттыжыышкыны.	СК тургузар, домак чогаадыр.
8	Домак. Сөзүглел.	Мергежилге 4
9	Диктант	Мергежилге 6
10	Чугаа чорудулгазы. Чугаа культуразы. Диалог.	Эжи-биле диалог тургузар.
11	Монолог.	Чогаадыг «Лагерьге дыштанганым»
12	Угаап боданыышкынныг чогаадыг «Арыг-силигни сагыры чугула бе?»	Чогаадыгны доозар
13	Фонетика дугайында билиг. Ажык үннернин бөлүктээшкени.	Мергежилге 110
14	Ажык үннернин аяннажылгазы (сингармонизм).	Мергежилге 111
15	Ажык эвес үннернин бөлүктээшкени.	Мергежилге 130
16	Күштүг, кошкак болгаш аяар ажык эвес үннер.	Мергежилге 133
17	Сөс иштинге ажык эвес үннернин өскерлири	Мергежилге 151
18	Слог. Тыва дылда ударение	Мергежилге 166
19	Орфоэпия дугайында билиг	Мергежилге 170
20	Фонетиктиг сайгарылганын чуруму	Фон сайгарылга: дээр, кыштаг
21	Фонетикага өөрөнгөн чүүлдерин катаптаары.	Фонсайгарылга: бичии, хаттыг
22	Эдертиг	Фонсайгарылга: тавак, дээлдиген
23	Графика. Алфавит дугайында билиг.	Алфавитти шээжилээр
24	Тыва алфавит.	Таблицаны долдуар.
25	Орфография. Сөске ажык эвес үннернин үжүктөрүн шын бижири.	Мергежилге 138
26	Й үннүг үжүктөрлиг сөстөрүн шын бижири.	Мергежилге 125
27	Кадыг (Ь) болгаш чымчак (Ъ) демдектерни сөске ажыглаары.	Мергежилге 158
28	Диктант	
29	Сөс тургузуу болгаш сөс чогаадылгазы. Морфемика- дыл эртемнин кезээ. Кожумактарнын вариантылыг болуру.	Дүжүрүп бижиир диктант, арын 71
30	Сөстүң дазылы.	Мергежилге 174
31	Сөстүң чогаадылга кожумактары.	Мергежилге 178
32	Төрөл сөстөр.	Мергежилге 177
33	Дөс дугайында билиг.	Мергежилге 184
34	Хевир тургузар кожумактар.	Домактар чогаадыр: хензигбей, кежээпей.
35	Өскертилге кожумактары.	Мергежилге 186
36	Сөс чогаадылгазы - дыл эртемнин кезээ.	Мергежилге 196

	Морфологтуг (кожумактыг) арга.	
37	Синтаксистиг арга	Мергежилге 208
38	Хураангайлаан сөстөр.	Домактар чогаадыр: ТывКУ, ТР
39	Сөстүң морфемниг сайгарылгазы.	
40	Сөс чогаадылгазынга катаптаашкын.	Мергежилге 211
41	Хыналда ажыл «Сөс тургузуу болгаш сөс чогаадылгазы».	Мергежилге 212
42	Эдертиг	
43	Лексика. Сөс, ооң уткалары. Лексиктиг утка болгаш билиг.	Мергежилге 11
42	Тыва дылдын тайылбырлыг словары. Орус дылдыг тайылбырлыг словарылары.	Мергежилге 20
43	Тыва дылдын лексиказынын кол темалыг бөлүктөри.	Мергежилге 42
44	Чангыс болгаш хой уткалыг сөстөр.	Мергежилге 23
45	Сөстүң дорт, доора болгаш көжүргөн уткалары.	Мергежилге 30
46	Омонимнер	Мергежилге 38
47	Синонимнер	Мергежилге 50
48	Антонимнер	Мергежилге 62
49	Табу болгаш эвфемизмнер	Мергежилге 72
50	Лексиктиг сайгарылга.	Лексиктиг сайгарылга: саргы, инек.
51	Фразеологизмнер азы быжыг сөс каттыжыышкыннары.	Мергежилге 76
52	Фразеологизмнерни сайгарарынын чуруму.	Фразеологтуг сайгарылга: чер дырбаар.
53	Хыналда ажыл «Лексика болгаш фразеология».	Лексиктиг сайгарылга: терек, койгун
54	Морфология- грамматиканын бир кезээ. Тыва дылда чугаа кезектеринин бөлүктээшкени.	Таблицаны долдурар.
55	Чүве адынын нити утказы, грамматиктиг демдектери болгаш синтаксистиг хүлээлгелери.	Мергежилге 219 (чаа номдан)
56	Чүве адынын чогаадылгазы	Мергежилге 221
57	Чүве аттарынын бичеледир, чассыдар хевирлери.	Мергежилге 229
58	Чүве аттарынын саны	Дыннадыг «Вера Байлак – тыва эки турачы»
59	Чүве адынын хамаарылга хевир, ооң кожумактарын шын бижири.	Мергежилге 237
60	Үлегерлеп алган чүве аттарынын хамаарылга кожумактарын шын бижири.	Дүрүмнерни катаптаар.
61	Чүве адынын падежтери. Адаарынын падежи.	Падежтерге өскертир: терек, далай
62	Хамаарыштыларынын падежи. Чүве аттарынын домакка тодарадылга болуру.	Домактарны сайгарар
63	Бээринин падежи. Чүве аттарынын домакка немелде, байдал болуру.	Мергежилге 258
64	Онаарынын падежи. Чүве аттарынын домакка немелде болуру	Дүжүрүп бижиир диктант «Ус». Арын 172
65	Турарынын падежи. Чүве аттарынын домакка немелде, байдал болуру.	Мергежилге 267
66	Үнеринин падежи. Чүве аттарынын домакка немелде, байдал болуру.	Чурук-биле ажыл. Арын 177

67	Углаарынын падежи. Чүве аттарынын домакка немелде, байдал болуру.	Домактарны сайгарар
68	Орус дылдан үлегерлээн сөстөрнүн падеж, сан кожумактарын шын бижири.	Чурук-биле ажыл. Арын 183
69	Чүве адынын морфологтуг сайгарылгазы. Чүве адынга катаптаашкын.	СМС-чагаа дугайында тайылбыр бижиир
70	Хыналда ажыл «Чүве ады».	Морф сайгарылга: клуб, тараа
71	Демдек ады. Оон утказы болгаш синтаксистиг хүлээлгелери.	Чогаадыг-тоожуушкун «Суурмунун чаагайжыдылгазы» (М294)
72	Демдек аттарынын темалыг бөлүктери.	Мергежилге 299
73	Демдек адынын чогаадылгазы. Морфологтуг арга.	Мергежилге 303
74	Демдек адынын чогаадылгазы. Синтаксистиг арга.	Дефистеп бижиир 10 демдек аттары
75	Демдек адынын бөлүктери. Шынарынын демдек аттары.	Мергежилге 311
76	Шынарынын демдек ады, оон чадалары. Өйүндө чада. Кошкадыр чада.	Чадаларга өскерттир: узун, калбак, шиш, борбак
77	Шынарынын демдек ады. Күштелдирер чада.	Чадаларга өскерттир: оожум, кызыл, көк, кара
78	Хамаарылганын демдек ады.	Мергежилге 320
79	Демдек адынын морфологтуг сайгарылгазы. Демдек адынга катаптаашкын.	Морф сайгарылга: часкы, соок.
80	Диктант	
81	Чугаа чорудулгазы. Чугаа культуразы. Чурук-биле ажыл «Тоолдарда ады кирген ыдыктыг Сүт-Хөл»	Чогаадыгны доозар
82	Сан ады. Сан адынын утказы.	Тыва хемчээлдерни бижиир
83	Сан адынын тургузуу.	Таблицаны долдуар
84	Сан адынын бөлүктери.	Домактар чогаадыр: 2/3; 4,7
85	Сан адынын синтаксистиг хүлээлгези.	Сайгарылга-тайылбырлыг диктант «Кызылдын школазы» арын 220
86	Сан адынын нарын сөстөр болгаш быжыг сөс каттыжыышкыннары тургузарынга киржилгези.	Мергежилге 348
87	Сан адын чугаага ажыглаары.	Чурук-биле ажыл, арын 223
88	Араб болгаш рим чурагайлар-биле айыткан сан аттарын шын бижири	Мергежилге 354
89	Тыва дылда хемчег илередир чамдык сөстөрнүн ажыглалы.	Дыннадыг «Тыва хемчеглер»
90	Сан адынын морфологтуг сайгарылгазы.	Морфсайгарылга: дөрт-беш, алдалаан
91	Сан адынга катаптаашкын.	Морфсайгарылга: чүс бир, сески
92	Диктант	Морфсайгарылга: алды-алды, тоску
93	5 класстын чыл дургузунда өөрөнгөн чүүлдеринге катаптаашкын. Диалог. Монолог.	Көрүп бижиир диктант, арын 233
94	Фонетика. Орфоэпия.	Фонсайгарылга: берге, чаа.
95	Сөс тургузуу.	Мергежилге 366
96	Лексикология.	Лексиктиг сайгарылга: алдын, кулун.
97	Фразеология.	Фразеологизмни чуруур: иштинде диштиг

98	Морфология. Чүве ады.	Тайылбырлыг эдертиг, арын 241
99	Демдек ады.	Морфсайгарылга: чааш, дүрген
100	Сан ады.	Морфсайгарылга: чеди-сес, чээрби дөрт.
101	Диктант.	Домактарны сайгарар.
102	Чыл дургузунда өөрөнгенин катаптаар	